

دوره تقنینیه دوم که انتخاب شده بودند تا زمانیکه مجلس بود انجام وظیفه خودشان بمنتهای درستی وصحت و گمان میکنند اغراق نگفته اگر بگویم مافوقی بر آن متصور نیست ایشان کاملاً کار هائی که بعهده خودشان گرفته بودند از عهده برآمدند و علاوه بر آنچه بعهده داشتند و برایشان مقرر شده بود انجام داده اند (اغلب تصدیق کردند) زیرا که پس از انفصال مجلس و آن فشارها و کشمکشها که خود آقایان میدانند و بنده در جزئیات آن داخل نمی شوم یعنی آنوقتیکه و کلاً را اجازه نمی دادند در مجلس بمانند یعنی در مقابل آن سیلی که برای بستن مجلس حاضر شده بود سه سال پانزده روز دیگر هم بدون اینکه از طرف نمایندگان انتخاب شده باشند فقط بواسطه عقیده وجدانی و آزادیخواهی که داشتند مجاناً و بلاعوض شبانه روز مشغول زحمت بودند و نگذاشتند صدمه واذیتی بر این بنای مقدس یعنی مجلس شورای ملی وارد آید حتی وقتیکه در واشنگتون بودند تلگرافاً شنیدند یک خیالاتی برای مجلس هست کارشان را گذاشتند و آمدند این است نتیجه درستی وصحت عمل این درستی و صحت عمل شخص را مجبور میکند که از واشنگتون بجهت بیاید برای اینکه چیزیکه بعهده او است حفظ کند ایشان در ضمن راپورت مفصلی که داده اند از کارد همیون و نظامیان مجلس تشکر کرده اند که خوب وظیفه خود را انجام داده اند بنده نمیدانم میتوانم از طرف خودم و از طرف آقایان حقیقتاً آنچه وظیفه تشکر است از آنها بکنم زیرا با آن همه فشار و حملاتی که بر ضد مجلس میشد در جلوه همه حملاتی که نسبت باین بنا میشد حتی اینکه دزدی بیاید دکان خیاطی را بشکافت و وارد بهارستان شود پس از آن برگه دزدی پیدا شود و دزد پیدا شود و لباسهای خیاط پیدا شود بنده تعجب میکنم چون در راپورت نوشته شده است بواسطه علل سری دزد را نگرفتند بنده خیلی مایل بودم که آن علل سری را میگفتند چون نوشته اند دزدی در دکان خیاطی آمده و در بهارستان داخل شده و بواسطه مراقبت نظام و کارد نتوانسته است مرتکب خلافی شود بعد از آنکه کشف شده بواسطه علل سری سارق تعقیب نشده خیلی خوشوقت میشدم که این علل سری علل علنی بشود حالا از این جمله میگذرم و باز داخل میشوم در تشکرات خودم حقیقتاً آقای ارباب کیخسرو آنچه را بر عهده گرفته اند مافوق آنرا انجام داده اند زیرا که فرضاً هم از طرف و کلاه مأمور بودند میبایستی حفظ میکردند آنچه را که بایشان سپرده بودند و ایشان علاوه بر حفظ بمقدارش هم افزوده اند مثلاً ۳۴ ۱۳۴ جلد کتاب در ایام فترت بر کتابخانه مجلس افزوده اند آیا تصور میشود که بنده به آرزوی دیگر خودم برسم و گمان میکنم در این آرزوی دوم هم تمام نمایندگان و موکلین پابنده شریک باشند و آن آرزوی دوم این است که هیئت دولت هم به همین ترتیب راپورت مشروح و مفصلی از دوره سه ساله یعنی از وقت انفصال مجلس تا زمان افتتاح بنویسند بفرستند که در روی همین میز خواننده شود (اغلب گفتند صحیح است) تا ما بدانیم که

در این دوره فترت و دوره سختی و فشار ملت ترتیب چه بوده یعنی هیئت دولت هم همین طور راپورت مفصلی فصل بفصل بنویسند و حالات روحیه معارف عدلیه وزارت خارجه و همین طور سایر وزارتخانه ها را در تحت فصول و مواد همین کنند که هم نمایندگان و هم موکلین مطلع شوند کدر این دوره سه ساله این مملکت در چه حال بوده گمان میکنم همه با بنده موافقتند به علاوه مخصوصاً گمان میکنم اگر باین آرزو برسم به یگانگی آرزوی خود رسیده ام و تصور میکنم اگر همین طور وزارت مالیه راپورتی بنویسند و کاملاً شرح بدهند که مالیه مملکت ما چه شده و ترتیب خزانه چه بوده عایدات مالیاتی ما بچه ترتیب مصرف شده و برای ما در این سه ساله چه کرده اند خیلی بجا و بموقع است زیرا که نظارت در مالیه مملکت مخصوصاً از وظایف مختصه مجلس شورای ملی است (غالب نمایندگان تصدیق کردند) خانم عرض دیگری هم دارم و راجع بخسارت قهری است که بمجلس وارد آمده در ضمن راپورت راجع بیکگی از خسارت های قهری مینویسد.

رئیس - حالا موقعش نیست روزی که در این باب رأی گرفته میشود باید در این باب اگر اظهاری دارید بفرمائید.

سلیمان میرزا - بله همین طور که حضرت رئیس مفرمائید عرایض خودم را راجع بخسارت های قهری در جلسه بعد بعرض خواهم رسانید و فعلاً به تشکر از آقای ارباب کیخسرو و آرزوی خود در اینکه از طرف هیئت دولت هم راپورتی راجع باعمال سه ساله دوره فترت تهیه و بمجلس تقدیم شود کفایت نموده و دیگر مصدع نمیشوم.

رئیس - واقعاً بیاناتی که آقای سلیمان میرزا کردند همه بجا است و در صحت عمل و درستی و کاردانی آقای ارباب کیخسرو هر چه بنده بگویم کم گفته ام همین قدر متأسفم از اینکه آقای ارباب کیخسرو بواسطه نفاختی که داشتند امروز نتوانستند حاضر شوند و حضور نداشتند که تشکرات آقای سلیمان میرزا و تصدیق آقایان و کلاً را اصفا کنند امیدوارم تا جلسه آتی به نفاختشان رفع شود و همان روز که در این باب رأی میگیریم سایر آقایان که میخواهند حضوراً تشکرات خود را بایشان تبلیغ نمایند - آقای حاج سید اسدالله چهارسوقی فرمایشی داشتید؟

حاج سید اسدالله - بلی عرضی داشتم **رئیس** - راجع به همین موضوع است؟

حاج سید اسدالله - خیر راجع بانجمن های ایالتی و ولایتی عرض میکنم

رئیس - حالا موقعش نیست چون این مطلب جزء دستور نیست تقاضا کنید جزء دستور شود بعد مذاکره شود

ناصر الاسلام - راجع به همان موضوعی که شاهزاده سلیمان میرزا فرموده اند میخواستم عرض کنم واقعاً بیش از آنچه بنده در نظر گرفته بودم حضرت والا نسبت با آقای ارباب کیخسرو با کمال فصاحت بیان فرمودند و مخصوصاً خیلی خیلی اظهار موافقت میکنم با آن عقیده که بیان فرمودند که هیئت دولت وضع جریان امور این سه ساله را بمجلس

عرضه بدارد و شرحی در مسئله تشویق و مجازات دادند بنده هم محض تذکر عرض میکنم همین طور که امروز یعنی در ابتداء امر مجلس شروع بتشویق خدمتگزاران کرده همینطور این مسئله باید جداً در آتیه در مملکت معمول شود زیرا بهترین طریق اصلاح مملکت و بهترین وسیله ترقی مملکت تشویق خدمتگزاران و سیاست خیانت کاران است (عموماً تصدیق کردند)

رئیس - با انفصال در دستور چیزی نیست که مذاکره شود اگر مجلس اجازه بدهد جلسه آتی به موکول بروز ۵ شبه شود - آقای نظام السلطان در این خصوص فرمایشی دارید؟

نظام السلطان - خبر راجع به یک پیشنهادی است که گمان میکنم خارج از آن موضوع نباشد **رئیس** - در آن خصوص در جلسه آتی ممکن است پیشنهاد کنید - دستور روز پنجشنبه

اول - مذاکره در پروگرام وزراء
دوم - انتخاب نواب رئیس -

سوم - اخذ رأی در باب بودجه ماهه تکوژیل و محاسبه سه سال اخیر

چهارم انتخاب یک نفر بجای آقای حاج امام جمعه خوئی که از کمیسیون عدلیه استعفا داده اند پنجم - انتخاب یک نفر بجای آقای معتمد السلطنه یعنی آقای امین السلطنه برای عضویت کمیسیون است و تلگراف

حاج شیخ اسدالله - در ضمن تعیین دستور اول مذاکره در پروگرام وزراء را یادداشت فرمودید بنده تصور میکنم در جلسه بعد بتوانیم در خصوص پروگرام وزراء مذاکره کنیم زیرا هنوز پروگرام وزراء بمجلس نیامده و توزیع نشده

رئیس - چون آقای رئیس الوزراء اینطور فرمودند بنده هم همین کردم اگر در جلسه آتی حاضر بود در آن خصوص مذاکره خواهد شد اگر حاضر نباشد آن وقت از دستور دوم شروع خواهیم کرد

(مجلس نیم ساعت از شب گذشته ختم کرد)

جلسه ۱۴

صورت مشروح مجلس روز شنبه

دهم شهر ربیع الثانی ۱۳۴۳

مجلس دوساعت قبل از غروب در تحت ریاست آقای مؤتمن الملك تشکیل و صورت مجلس روز شنبه پنجم قرائت شد

رئیس - در صورت مجلس ملاحظاتی هست؟ اظهاری نشد ملاحظاتی نیست صورت مجلس تصویب شد دستور اولاً پروگرام هیئت وزراء است که هنوز نیآورده اند و گویا امروز بیاورند اگر چه امروز هم بیاورند چون باید طبع و توزیع شود میماند برای جلسه آتی حالا باید یک نفر برای نیابت ریاست معین فرمائید (در این موقع ورقه توزیع و شروع باخذ رأی شد) آقایان حاج امیر نظام و حاج میرزا حسین خان امینی و ارباب کیخسرو بحکم قرعه تعیین و باتفاق آقای آصف الممالک شروع باستخراج آراء نموده و بطوریکه ذیلاً مندرج است نتیجه حاصل گردید
عده رأی دهندگان (۶۳) مهره تفتیشیه (۶۳)
آقای ذکاء الملك (۵۴) رأی آقای مشیرالدوله یک
رأی آقای حاج امیر نظام یک رأی - آقای صدر الممالک

دو رأی ورته سفید (۵) عدد
رئیس - از (۶۳) نفر رأی دهندگان آقای
ذکاءالملک با کثرت (۵۴) رأی انتخاب شدند حالا
شروع بانتخاب نایب دوم رئیس می شود

آقا شیخ محمد حسن گروسی - چون
در خصوص انتخاب یک نفر دیگر از نواب رئیس
مبادله افکار نشده خوب است بماند به بعد از تنفس
رئیس - در این باب مخالفتی نیست (بمضی
گفتند خیر) پس می ماند ببعد قانون تفریق بودجه
نه ماهه تنگوزئیل و محاسبه سه سال اخیر قرائت
می شود .

(آقای حاج عزالمالک ماده اول لایحه مزبور را
بمضمون ذیل قرائت نمودند)

ماده اول - مخارج مجلس شور ایملی از بابات
نه ماهه سنه تنگوزئیل ۱۳۲۹ الی آخر برج قوس
سنه مزبوره موافق مواد (۱) الی (۵) ضمیمه
(۱) و بر طبق بودجه مصوبه مورخه ۲۶
جمادی الاخری ۱۳۲۹ بمبلغ یکصد و هشت هزار
و شصت و هفت تومان و پنجاه و نهصد و پنجاه
دینار و عایدات سنه مذکوره بمبلغ یانصد و هشت
تومان و یانصد دینار از مبلغ مزبور موضوع و بقیه
مبلغ یکصد و هشت هزار و نود و نه تومان و پنج -
هزار و چهارصد و پنجاه دینار از وزارت مالیه دریافت
شده تصویب و تفریح می شود .

رئیس - در این باب مذاکرات شده و اخذ
رأی در این خصوص موکول بامروز شده بود حالا
باید رأی داده شود .

اگر مخالفتی دارید بفرمائید (انهارى نشد) معلوم
می شود ایرادی باین ماده کفرات شده نیست . رأی میگیریم
آقایانی که تصویب می کنند قیام نمایند (عده کثیری
قیام نمودند) ماده اول تصویب شد - ماده دوم قرائت
می شود (بمضمون ذیل قرائت شد) .

ماده دوم - مخارج سه ساله مجلس شورای ملی
در اوقات فترت از تاریخ اول جدی تنگوزئیل ۱۳۳۰
لغایت آخر قوس بارس نهل ۱۳۳۳ موافق مواد (۱)
الی (۴) ضمیمه (۱) مطابق حکم نمره ۲۰۴۱
مورخه دوم ربیع اول ۱۳۳۰ و نمره ۹۷۱ مورخه
۲۰ رمضان ۱۳۳۰ و نمره ۱۳۵۷ مورخه یازدهم
قوس ۱۳۳۳ هیئت دولت بمبلغ بیست و هفت هزار و
چهارصد و چهل و هفت تومان و شش هزار و دو بیست
و هشتاد و دو تومان و نه هزار و دو بیست و پنجاه دینار
از مبلغ مزبور موضوع و بقیه مبلغ یک هزار و ششصد
و هفتصد و شصت و چهار تومان و شش هزار و نهصد و
پنجاه دینار که از وزارت مالیه دریافت شده تصویب و
تفریح میشود .

رئیس - در این ماده عبارت (از وزارت مالیه
دریافت شده) افتاده است باید اضافه شود آقایان
در این ماده ملاحظاتی دارند یا خیر .

مدرس - مخارجی که در ایام افتتاح مجلس شده
است رسیدگی مجلس بآن مناسبت دارد ولی مخارجی
که در غیبت مجلس می شود مجلس مستقیماً به آن
رسیدگی کند نمی دانم صحیح است بنده گمان
می کنم این مخارج مثل سایر مخارج مملکتی است
که باید اولاً بتوسط وزراء و وزارت مالیه
رسیدگی شود بعد در ضمن بودجه شکل - به

مجلس بیاید و مثل سایر مخارج مملکتی
مجلس تصویب کند - اما ابتدا مجلس در آن رسیدگی
کند نمیدانم صحیح است ؟ یعنی بنده قانونش را
نمیدانم و گمان میکنم مخارجی که در این سه سال که
مجلس نبوده است برای این عمارت شده است اولاً
بایستی بوزارت مالیه فرستاده شود در وزارتخانه
رسیدگی و تصویب شود و بتوسط همان وزارتخانه
بمجلس بیاید و در مجلس تصویب شود

نجفقلی میرزا - اینکه بفرمائید مخارجی که
در زمان تعطیل مجلس میشود مثل سایر مخارج مملکتی است
عرض میکنم تمام بودجه ها از مجلس میگردد ولی
مخارج مجلس بواسطه استثنائیکه دارد تا از مجلس
نگردد وزارتخانه ها در آن اقدامی نمیکند باین
معنی که بودجه مجلس تا از مجلس نگردد سایر وزارت
خانه ها نمیتوانند در آن اقدامی بنمایند و اگر در
باب مخارج توضیحاتی بخواهند ممکن است توضیح
داده شود

رئیس - اداره مباشرت در این باب توضیحاتی
ندارند .

ارباب کیخسرو - این محاسبات بمدان انفصال
مجلس است و تماماً برج برج بخرانه داری رفته و در
اینجا تفریح شده است ولی اگر آقا بنظامنامه داخلی
مراجعه فرموده باشند در آنجا میگوید کمیسیون
محاسبات میتواند تمامی محاسبات مجلس رسیدگی
کند و مخصوصاً در ماده ۱۳۷ اگر ملاحظه فرمائید
میگوید کمیسیون محاسبات میتواند بمحاسبات سال
قبل مراجعه نماید بنابر این اداره مباشرت تکلیف
خود را دانست محاسبات گذشته را که بدولت داده
است بخود مجلس هم بدهد و این یکی از کارهای
فوق العاده است که مجلس میکند یعنی علاوه بر اینکه
بتصویب دولت رسیده و در خزانه داری رسیده گی شده
مجلس هم بک رسیدگی فوق العاده نموده و نمیشود گفت این
مخارج مثل سایر مخارج است زیرا این مخارج در خود مجلس
شده است و متعلق بخود مجلس است و این مخارج
جای دیگری نشده است و خرج این محوطه شده
و این محوطه هم از مجال است خارج نشده نهایت مدتی
مجلس تعطیل بوده است چون در همه جای دنیا
و قتیکه مجلس تعطیل میشود اداراتش تعطیل نمیشود
و اداره مجلس اداره مجلس خوانده میشوند اداره
دولتی و همین جهت است که خود مجلس بحساب
خود رسیده گی میکند و تمام میشود

رئیس - آقای منتصر السلطان موافقید
منتصر السلطان - بلی موافقم
رئیس - آقای حاج شیخ اسدالله مخالفید؟
حاج شیخ اسدالله - بلی

رئیس - بفرمائید
حاج شیخ اسدالله - آقای ارباب بمقتضای
ماده نظامنامه بفرمائید خود مجلس مستقیماً باید
باین حساب رسیدگی کند اولاً اشتباه نشود در بعضی
که بنده میکنم هیچ راجع بصحت و سقم محاسبه
نیست برای اینکه حسابشان خیلی مرتب و خیلی
صحیح و از روی دقت کمیسیون محاسبات رسیدگی
کرده است و بنده تصدیق بصحت آن حساب دارم
ولیکن در ترتیب رسیدگی است که این حساب باید
بمجلس بیاید یا برود بوزارت مالیه و در ضمن

بودجه مملکتی بمجلس آمده و مجلس رسیدگی
نماید ؟ بنده عرض میکنم موقع تعطیل مجلس غیر
از موقع انفصال و فترت است و این مخارج که در
اینجا شد بتصویب مجلس نبوده و مجلس يك رأی
در باب این مخارج نداده است و بتصویب دولت
بوده و دولت يك مخارجی را برای حفظ این بنا
اجازه داده است و این مخارج هم مثل سایر مخارج
مملکتی است و باید بصورت این حساب مستقیماً بوزارت
مالیه داده شود و بعد جزء بودجه بمجلس بیاید و
رسیدگی و تصویب شود بلی آن ماده را که بفرمائید
هست که کمیسیون محاسبات میتواند بمحاسبات گذشته
رسیدگی کند ولی آن در موردیست که يك مجلسی
باشد و يك بودجه را تصویب کرده باشند آنوقت
در سال بعد کمیسیون محاسبات میتواند رسیدگی بآن
حساب بکند مقصود از آن ماده این است اما در
ما نحن و فیه غیر از آنست و عنوان این مخارج عنوان
مخارج مجلس نبوده و دولت از یک نقطه نظری این
مخارج را تصویب کرده و مثل مخارج عادی محسوب
میشود بنده عرض می کنم هیچ فرق نمی کند
و باز هم جزء بودجه بمجلس آید چه الان
بگذرد چه آنوقت که بمجلس می آید و رسیدگی
به این حساب مستقیماً خارج از وظیفه مجلس
است .

منتصر السلطان - این خرج را مثل اخراجات
دیگر نمی توان تصور کرد بواسطه اینکه ادارات
داخلی مجلس شورای ملی و اجزاء آن از منشی و
نجات و پیشخدمت و فراش و غیره متعلق بمجلس است
در موقعی که مجلس دوره تقنینیه اش تمام میشود تا
دوره دومش شروع شود یکمدت طول می کشد
و در این شکی نیست آن عده اجزاء مجلس جزء قوه
مقننه است و مربوط بدولت نیست و مخارج آن
جزء اخراجات فوق العاده نیست که دولت تصویب
نماید این از وظایف مجلس شورای ملی است منتهی
آقای ارباب در قیام مجلس با هیئت دولت نظریاتی
انتقاد کردند و برای صرفه جوئی یکمده از اجزاء
را کم و کسر کرده اند چون مدتی طول می کشد
تا مجلس ثانیاً تشکیل شود و رسیدگی به آن حساب
از وظایف مختصه مجلس شورای ملی است چنانچه
آقای ارباب فرمودند در ماده ۱۳۷ نظامنامه مصرح
است و گمان می کنم هر چه زیادتر در این باب
مذاکره کنیم وقت مجلس را تلف کرده و رسیدگی
باین حساب راجع بخود مجلس است و مجلس باید
در این خصوص رأی بدهد اگر چه اساساً این مخارج
در جزء بودجه مملکتی پیشنهاد می شود ولی ما
نمی توانیم منتظر شویم که بودجه کل و مخارج
سه سال گذشته بمجلس بیاید آن وقت رأی بدهیم
زیرا که معلوم نیست بودجه کل در چه موقع
بمجلس می آید که ما وقتی که در آن رسیدگی
کرده و رأی دادیم در این خصوص هم رأی بدهیم
و فعلاً این لایحه ایست که در کمیسیون رفته و احک
و اصلاح شده و تماماً صحیح است و مجلس در این
خصوص رأی میدهد و به هیئت دولت مربوط نیست
و تمام ورقه های درخواست هم که برای این مخارج
صادر شده از طرف هیئت وزراء بوده و هیئت دولت
هم نظریات خود را در آن نموده اگر از این نقطه

نظر هم منتظر باشید که بدون اجازه وزراء بایستی رسیدگی شود این ملاحظاتی هم شده و وزراء هم نظریات خود را نموده ولی هیچ مربوط بهیئت وزراء نیست

مدرسین - همینطور که آقای حاج شیخ اسدالله فرمودند اگر تمام ترتیبات مملکتی خودمان را دوست بداریم همینطور که به آقای ارباب اطه بنان داشته ایم و سالها تجربه کرده ایم امیدواریم که تمام مخارج مملکتان همینطور باشد که ندیده تصدیق میکنم یعنی شخص بنده بجهت آنکه سالها تجربه کرده ام امیدوارم سایر مخارج هم همین قسم باشد ولی این آرزو است و نخواهیم دید مخارج دیگری که در مملکت میشود اینطور اطه بنان داشته باشیم ولی مجلس نباید از حدود قانونی خودش خارج شد یعنی هر اداره آنچه قانون باو حکم داده است باید رفتار کند و اگر اندکی تخطی کند برای بعد ها سابقه شده است و اسباب دردسر میشود بنده عرض میکنم مخارجی که يك کسی تصویب کرده محاسبه اش را دیگری بکنند يك چیز غیرمقبول است هر کس آن مخارج را تصویب کرده همان باید رسیدگی بحسابش بکند اگر مخارجی را مجلس تصویب کرد باید کمیسیونها معین نمایند و از آن کمیسیون حسابش را بخواهد ولی اگر دولت مخارجی را تصویب کرد بایستی حساب آنرا هم خود دولت رسیدگی کند و ببیند آن مبلغ را مورد خرج شده است یا خیر اما يك قوه تصویب کند و يك قوه دیگر حساب آنرا رسیدگی کند این يك چیز غریب و عجیبی خواهد بود چون بایست به آقایان اگر سهو هم شده است یا بعقیده من غیرانتفاع شده است تأمل فرمائید و مخارج این همارت را مثل مخارج سایر عمارات دولتی و ملی برگردانند بهیئت دولت و همینطور که آقای ارباب فرمودند حسابش بخزانه داری داده شده است لابد خزانه داری در جزء مخارج مملکت بحسب پیشهاد خواهد کرد آنوقت از طریق قانونی بحسب آمده است لابد این دوسه ساله که در راه مخارج شده بحسب میآید و تصویب خواهد شد و آن ماده نظامنامه که فرمودند صحیح است و آن در صورت تبدیل کمیسیون محاسبات است یعنی اگر کمیسیون محاسبه باشد و حسابی را رسیدگی کنند بعد يك کمیسیون محاسبه دیگری تشکیل شود میتواند همان حساب را مجدداً رسیدگی نماید اینكه مخارجی را كه يك قوه تصویب کرده رسیدگی آن قوه دیگر رجوع شود بنده گمان میکنم دولو اینكه ما اهل خبره نیستیم (خوبی واضح باشد که نتوانیم تصرف بکنیم در چیزی که وظیفه قوه دیگر است و بعقیده بنده این وظیفه دولت است که باید رسیدگی نموده و با سایر مخارج مملکتی که این سه ساله شده بحسب پیشهاد نماید و در اینجا رأی گرفته شود.

رئیس - گویا مذاکرات در این باب کافی باشد - آقایان مذاکرات را کافی میدانند یا غیر؟ (گفته شد کافی است) پس رأی میگیریم اینكه این مسئله وظیفه مجلس است یا خیر - آقایانی که این مسئله را وظیفه مجلس میدانند قیام نمایند (اغلب قیام نمودند) تصویب شد.

حالا باده دوم با ورقه اخذ رای میشود -

مجلس شورای ملی مساهدت عاجل حاصل فرمایند

- ۱ - تقدیم لوایح قانونی راجع بحسب سنا و شورای مملکتی
- ۲ - نسخ قانون ۲۳ جوزا پیشنهاد قانون تشکیلات اساسی وزارت مالیه
- ۳ - تعدیل بودجه و گذرانیدن آن از مجلس شورای ملی
- ۴ - تهیه لوایح تکثیر عایدات که بعضی از آن حاضر و تقدیم میشود
- ۵ - تهیه و تقدیم لایحه استعراض داخلی بمبلغ ده کرور تومان برای جبران کسور و مخارج ضروری و اصلاحات و تأمینات مملکتی که عایدات تدریجی وفا بانجام آن نمی نماید
- ۶ - پیشنهاد لایحه قانونی حقوق قاعدی
- ۷ - تقدیم لایحه قانون میبزی
- ۸ - احضار یکمده از قوای نظامی برای حفظ امنیت - عده مزبوره در ضمن تعدیل بودجه باطلاع نمایندگان محترم خواهد رسید ولی فعلا موافق تصویبی که هیئت وزراء کرده علاوه بر عده موجود مرکز و ولایات یکمده که کمتر از پنج هزار نفر نباشد در مرکز حاضر خواهد نمود
- ۹ - تقدیم لایحه تشکیلات اساسی وزارت فرهنگ
- ۱۰ - تعدیل نظر و اصلاح در ترتیب گرفتن سرباز مطابق پنجه و تقدیم لایحه آن بحسب
- ۱۱ - تشکیل نظمی به ارایت نظریات بودجه در مراکز ایالات و بعضی ولایات به ترتیب نظمی مرکز
- ۱۲ - حفظ اساس ژاندارمری و تکمیل نواقص آن
- ۱۳ - تجدید نظر در قانون انجمنهای ایالتی و ولایتی و اصلاح آن بمناسبت مقتضیات مملکت برای تقدیم بحسب شورای ملی
- ۱۴ - تقدیم لایحه تشکیلات اساسی مرکزی وزارت داخله بحسب شورای ملی
- ۱۵ - تکمیل قوانین عدلیه به ترتیب الا هم فالاهم از حیث احتیاجات امروزی عدلیه - نظر بمشافل مهم فوریه بحسب شورای ملی و فرط احتیاج عدلیه بقوانین مزبوره کابینه وزراء تقاضا میکند که مجلس مقرر دارد همینکه قوانین موضوعه از کمیسیون عدلیه گذشت بطور موقت در مقام اجراء گذاشته شود چنانکه سابقاً هم در مجلس نظیر این تصمصم بعمل آمده است البته در موقع فراغت از مجلس شورای ملی خواهد گذشت
- ۱۶ - تقدیم لایحه برای تأسیس مدرسه حقوق که بتواند تهیه اعضاء کافی ولایق برای استخدام عدلیه و سایر ادارات بنماید
- ۱۷ - پیشنهاد لایحه قانونی تأسیس دارالمجانین
- ۱۸ - تأسیس چند مدرسه برای تربیت نسوان که در بودجه پیش بینی شده
- ۱۹ - تهیه لوایح تشکیلات اساسی وزارت فوائد عامه و تجارت برای تقدیم بحسب شورای ملی
- ۲۰ - تقدیم قانون یستی که بامضای دولت رسیده و باید بتصویب مجلس برسد
- ۲۱ - تکمیل نواقص خطوط تلگرافی موجوده

مجلس شورای ملی مساهدت عاجل حاصل فرمایند

و ساختن چند رشته سیمهای لازم که در بودجه منظور شده است

- ۲۲ - تهیه قانون تلگرافی برای تقدیم بحسب شورای ملی
- وزیر مالیه -** بطوریکه در پروگرام هیئت وزراء عرض شده یکی از مواد آن تشکیلات مالیه است و چون هیئت دولت باین مسئله اهمیت میدهد لایحه آنرا برض مقام مقننه رسانیده و تقاضا مینماید بقوربت از مجلس شورای ملی بگذرد
- (لایحه مزبوره را بضمون ذیل قرائت نمودند) خاطر نمایندگان محترم مسبق است در موقعی که مملکت گرفتار انقلاب و اوضاع مالیه مقتضی اصلاح و مخارج مملکتی محتاج بصرغه جوئی بوده دولت لازم میدانست که بمالیه مملکت مرکزیت داده و تصور میرفت هرگاه يك اداره مقتدری تأسیس و اختیارات فوق العاده بآن اداره داده شود بتواند دولت را از وضع مالیه که دچار بوده رهایی بدهد لهذا قانون ۲۳ جوزای تنگوزنیل ۱۳۲۹ در مجلس شورای ملی تصویب شد ولی از آنجا که مواد قانون مزبور رالذحیت حدید وظایف وزیر مالیه و مسئولیتی که برطبق قانون اساسی داراست و همچنین از جهت روابط بین وزارت مالیه و خزانه داری خیلی مبهم و اعطای اختیارات نامحدود بموجب آن بیکنفریا يك اداره بطوریکه گیرنده و دهنده و مفتش و محاسب یکی باشد برخلاف مصلحت اداری و اقتصادی است باید فرض کرد که نظر قانون گذاران زمان وقت با آن اختیارات تامه در مدت کثرت خود تأسیسات مالیه مملکت را مرتب نموده جریان کار مالیه را مطابق اصول علمی و عملی قرار بدهد تا پس از انقضای آمدت قانون جدیدیکه مناسب با اوضاع زمان و مملکت باشد جانشین قانون ۲۳ جوزا بشود بعلاوه با تجربیات چند ساله و جریان کار مالیه بطور وضوح ثابت شده است که با قانون مزبور هیچ دولتی را نمیتوان مسئول اصلاح مالیه و حسن جریان اداری آن قرار داد زیرا که هر اصلاحی را دولت در نظر بگیرد بواسطه همین اختیارات فوق العاده که قانون ۲۳ جوزا بخزانه دار کل داده موفق باجرای آن نمیشود بنابراین نظر بلزوم خارج کردن اوضاع مالیه از این حال غیر طبیعی هیئت دولت مواد ذیل را بحسب شورای ملی پیشنهاد نموده و بمقتضای گمان ایهیتی که دارد تصویب آنرا بقوربت درخواست مینماید
- ماده اول - مجلس شورای ملی قانون تشکیل ترتیب مالیاتی مملکت ایران مورخه ۲۳ جوزا تنگوزنیل ۱۳۲۹ را نسخ مینماید
- ماده دوم - وزیر مالیه قانون محاسبات عمومی مورخه ۲۱ صفر ۱۳۲۹ را بموقع اجرا خواهد گذاشت
- ماده سوم - وزیر مالیه تشکیلات ذیل را در وزارت مالیه برقرار مینماید که در عرض هم و در تحت ریاست مستقیم وزیر مالیه خواهند بود
- ۱ - کابینه وزیر
- ۲ - اداره کل عایدات از مالیاتهای مستقیم و غیر مستقیم از هر قبیل اهم از آنچه تابعال معمول و یاد آتیه برقرار شود

- ۳ - اداره کل مصارف از دیون عمومی و وظایف و تفتیش حوایجات و تنسیق بودجه و نگاهداری دفاتر راجعه بانها
- ۴ - اداره خزانه داری کل که مکلف است بتحویل گرفتن شکل عایدات دولت نقداً جنساً و پرداخت کلیه مصارف دولتی اعم از مخارج ثابت و فوق العاده و قروض ثابت و استهلکی بر حسب حواله وزیر مالیه و مرکزیت دادن کلیه عایدات و نگاهداری دفاتر منظمه واردات و صادرات
- ۵ - اداره کل محاسبات
- ۶ - اداره گمرکات
- ۷ - اداره محاکمات برای رسیدگی بدعاری و تظلمات راجعه بممل مالیه و متصدیان مالیات و وجوهرات آن و خالصات
- ۸ - تشکیل هیئت تفتیشیه در تحت ریاست مستقیم وزیر
- ماده ۴ - وزیر مالیه نظامنامه وظایف این ادارات را بقوربت تهیه کرده بعد از تصویب هیئت دولت بموجب فرمان همایونی بموقع اجرا خواهد گذاشت
- ماده ۵ - رؤسای ادارات بتصویب وزیر مالیه و پیشکاران مالیه ایالات پیشهاد رئیس متبوع و بتصویب وزیر مالیه بموجب فرمان ملوکانه برقرار می شوند
- ماده ۶ - مدیران دوائر و پیشکاران مالیه ولایات و سایر اعضاء ادارات وزارت مالیه از مرکز و ولایات بتصویب رؤسای ادارات متبوعه بحکم وزارتی منصوب میگرددند
- ماده ۷ - وزیر مالیه مأمور اجرای مواد این قانون است
- رئیس -** در باب پروگرام چنانچه سابقاً توضیح شد بایستی طبع و بین آقایان نمایندگان توزیع شود که مواد آنرا ملاحظه کنند بعداً برای جلسه آتیه بحسب بیاید و شروع بمذاکره شود اما راجع بقانون تشکیلات مالیه که آقای وزیر مالیه اظهار داشتند بقوربت از مجلس بگذرد گویا مقصودشان بقوربت نظامنامه نبود چون اگر مقصود فوریت نظامنامه باشد باید در آن لایحه فقط يك شور بشود و اگر مقصود فوریت نظامنامه نباشد باید مراحل قانونی را طی کنند و بجاهاتی که لازم است فرستاده شود اگر مقصود ایشان فوریت نظامنامه است خوب است توضیح بدهند
- وزیر مالیه -** اگر تمام مراحل قانونی را طی کند گمان میکنم قدری تأخیر بشود
- رئیس -** نظامنامه داخلی موجود است و مواد راجعه باین مطلب قرائت میشود (مواد مزبوره بضمون ذیل قرائت شد) ماده (۷۴) در موقعیکه لایحه یا طرح قانونی پیشنهاد میشود وزراء یا صاحب طرح یا یکی از نمایندگان می توانند از مجلس تقاضا نمایند که قوری بودن آنرا تصدیق نماید
- ماده (۷۵) این چنین تقاضا بامقدمه که حاوی دلایل آن باشد اظهار میشود و پس از آن مجلس در فوریت و عدم فوریت آن رأی میده
- ماده (۷۶) اگر مجلس آن مطلب را تصدیق نماید مطلب مزبور را یا بشمات یا به یکی از

کمیسیونهای مربوط بآن که سابقاً تشکیل شده رجوع مینماید و نیز مجلس می تواند خود فوراً با آن لایحه یا طرح قانونی رسیدگی کند و این در صورتیکه مخصوصاً در این باب رأی داده شود

ماده (۷۷) طرح یا لایحه قانونی که فوریت آن تصدیق شده باشد فقط يك نوبت در باره آن شور میشود و در این شور بدو باره آن بطور کلی و روی هم رفته مباحثه می شود پس از آن در باب صلاحیت مذاکره فرداً فرد مواد آن رئیس از مجلس کسب رأی مینماید

رئیس - مقصود این است قوانینی که بحسب پیشهاد میشود اول بکمیسیون مربوطه بآن رجوع میشود و در کمیسیون در آن خصوص مذاقه نموده بعد بحسب پیشهاد میشود و در مجلس شروع بشود اول میشود شور اول که تمام شد باید شور دوم در آن بعمل آید و بین شور اول و شور دوم باید پنج روز فاصله باشد ولی در موردیکه فوریت لایحه تقاضا و تصویب شود فقط يك شور بعمل آید و بدیهی است در آن صورت هم مذاقه کمتر خواهد بود

وزیر مالیه - گمان میکنم فوریت نظامنامه منظور نباشد و بقوربت بگذرد یعنی همان يك شور قرار بدیم کفایت میکند

رئیس - پس مقصودشان این است که اتلاف وقت نشود فرستاده میشود بکمیسیون قوانین مالیه راپورتنی است از شنبه سیم راجع بنمایندگی آقای صدر الملک داده شده اگر چه جزه دستور نبوده ولی چون حاضر است مخالفی نیست قرائت می شود (چون مخالفی نبود راپورت مزبور بضمون ذیل قرائت شد)

در تاریخ روز ۳ شنبه هشتم ذیح الثانی شعبه در تحت ریاست آقای ناصر الاسلام دائر و بر حسب تلگرافاتی که سابقاً از شعبه صادر و صورت مجلس خواسته شده بود در این تاریخ رسیده و در شعبه رسیدگی بانتخاب فسا مطرح گردید انتخاب آقای صدر الملک موافق مقررات قانونی بوده و ابدأ شکایتی از محل نرسیده بود فقط یکدوره مراسله بی امضاء بود طرف توجه نشد و باتفاق آراه حاضرین صحت انتخاب آقای صدر الملک نماینده فسا که با اکثریت (۱۱۰۷) رأی از (۱۵۰۰) رأی انتخاب شده بودند تصدیق شد (یار محمد افشار)

رئیس - راجع بانتخابات فسا ابرادی هست؟ (اظهاری نشد) ملاحظاتی نیست آقایانیکه آقای صدر الملک را بنمایندگی فسا تصویب میکنند قیام نمایند (اغلب قیام نمودند) تصویب شد - مطلب دیگری در دستور نیست جز آنکه وقتی آقایان تشریف میبرند باید یک نفر برای کمیسیون عدلیه بجای آقای حاج امام جمعه و یک نفر برای کمیسیون یست و تلگراف بجای آقای معتمد السلطنه انتخاب نمایند این مطلب را هم لازم است خدمت آقایان وزراء مخصوصاً آقای وزیر مالیه عرض کنم در چند جلسه قبل در این جا رأی داده شد بودجه هائیکه در خارج تهیه شده و حاضر است قسمت قسمت بحسب بفرستند چون کمیسیون بودجه مجلس بیکار است و

اگر بنا باشد منتظر شویم تا بودجه کل حاضر شود خیلی طول خواهد کشید این طور که در مجلس رأی داده شد بندهم خدمت آقای وزیر مالیه عرض کردم و متأسفانه هنوز نفرستاده اند

وزیر مالیه - در کمیسیون بودجه که در وزارت مالیه تشکیل شده بدون فوت وقت مشغول اینکار هستند و مقداری از بودجه ها را هم حاضر نموده اند امروز هم خود بنده برای انجام فرمایشی که فرموده بودند یکمسیون رفتیم و خواهش کردم بودجه ها را هر قدر حاضر کرده اند هر چه زودتر یکی بعد از یکی بفرستند و وعده کرده اند برای هفته آتی بعضی بودجه ها که حاضر شده بفرستند و مجلس تقدیم شود و اغلب هم حاضر است فقط تحریر بعضی از آنها باقیمانده و امیدوارم تا هفته آتی تمام شده مجلس تقدیم شود

ارباب کیخسرو - در چند جلسه قبل بنده تقاضا کردم انتخاب یک نفر از اعضاء کمیسیون خارجه بماند تا اعتبار نامه وزراء تصویب شود تقاضا میکنم مجلس اجازه بدهد امروز آن یک نفر هم برای عضویت کمیسیون خارجه انتخاب شود .

رئیس - چون جزء دستور نبوده بنده عرض نکردم اگر مخالفی نباشد ممکن است انتخاب شود (بعضی گفتند ضرر ندارد) بسیار خوب پس یک نفر هم برای کمیسیون خارجه انتخاب فرمائید - آقای حاج شیخ اسدالله فرمایشی دارید ؟

حاج شیخ اسدالله - بلی .

رئیس - در چه موضوع است .

حاج شیخ اسدالله - راجع بودجه است **رئیس** - آنچه لازم بود خدمت آقایان وزراء عرض شد و وعده کرده هفته آتی بمجلس بفرستند غیر از این اگر فرمایشی دارید بفرمائید .

حاج شیخ اسدالله - خیر همینقدر میخواستم تأکید کنم که زودتر بفرستند .

آقای سلیمان میرزا - در جلسه گذشته در ضمن راپورت اداره مباشرت که بمجلس پیشنهاد شده بود چند مسئله را آقای ارباب کیخسرو از مجلس کسب تکلیف کرده بودند که مجلس تکلیف آنرا معین کند - از جمله در تحت عنوان خسارات قهری بعضی چیزها نوشته بودند که بنده آنروز خواستم عنوان کنم موقع نبود بنا بر این حالا بنظر بنده اینطور می آید که آن خسارات قهری را اگر آقایان باینده موافق باشند باید جبران بکنند بمباراه خری اگر کسانی بعد از انفصال مجلس بعضی چیزهای مجلس را بصفاً تصرف کرده اند از جمله آبی که مجلس از آن مشروب میشد اداره مباشرت برگرداند و هیئت رئیسه بهر ترتیب و هر وسیله که ممکن است از دولت جبران آن خسارات را بخواهد عرض دیگری که دارم و در جلسه قبل هم پیشنهاد کردم راجع به راپورت سه سال فترت است امیدوارم هر چه زودتر بمجلس پیشنهاد شود .

رئیس - آقای میرزا قاسم خان فرمایشی دارید ؟

آقای میرزا قاسم خان - بلی پیشنهادی دارم **رئیس** - گویا راجع بالنه قانون ۲۳ جوزا و تشکیل مالیه است .

آقای میرزا قاسم خان - بلی .

رئیس - بکمیسیون فرستاده میشود .
آقای میرزا قاسم خان - استدعا میکنم اجازه فرمائید قرائت شود .

رئیس - تمام قرائت شود .
آقای میرزا قاسم خان - خیر اجازه بفرمائید مقدمه آن قرائت شود .

رئیس - اگر مخالفی نیست قرائت شود -
(گفته شد خیر) پیشنهاد مزبور بدین مضمون قرائت شد .

بهترین قوانین قانونیست که با اطلاع و احاطه تامه بموضوعی که قانون برای آن وضع می شود نوشته شود و ضمناً علاوه بر اطلاع و احاطه ارباب فن و متخصصین مقتضیات مملکت و وسایل اجرای قانون در نظر گرفته شده تجربیاتی که در حین اشتغال به عملیات بتدریج حاصل گردیده است در قانون گذاری مداخله داشته بمباراه خری قانون از روی احکامی که تجربه القاء می نماید و بنا ضرورت ایجاد می کنند وضع شود با این بدیهی است موضوع مثل مالیه امروزه ایران که اصول مقرر سابقه را از دست داده و هیچ اصل و ترتیب جدیدی هم که بتواند جانشین اصل سابقه بشود ایجاد نکرده و بهکم تواتر و شیاع امروزه در حالت هرج و مرج تام و بی ترتیبی صرف سیر میکنند برای فکر و نظر زمینه مساعدی نیست خاصه آنکه نظر کننده هم خارج از جریان امور بوده بنای اطلاعاتش صرف مسموعات باشد ضمناً یک مسئله هم باید تصریح شود که در حسن جریان تمام امور مخصوصاً امور مالیه اهمیت صلاحیت اشخاص از کامل بودن قوانین بیشتر است ممکن است اجراء بهترین قانون بوسیله اشخاص که فاقد درجه لازمه صلاحیت باشند مستلزم خسران باشد و بالعکس اشخاص با صلاحیت قوانین ناقص را هم بتوانند حسن استعمال بنمایند این نکته در کلیه مسائل کمال اهمیت را دارد بالخصوص در مسائل مالیه فوق العاده مهم است و با غفلت از آن هیچ اصلاحی میسر نیست در اشخاصی که دخیل معاملات عمومی دولت میشوند بنسبت درجه اهمیت مشاغل چهار شرط ذیل بنظر ناگزیر میاید

۱ - اطلاع و بصیرت از فن مالیه

۲ - امانت و صحت عمل

۳ - حسن نظم و ترتیب

۴ - کفایت اجرای وظیفه

چه قدر محل تأسف است اگر عقیده عمومی دائر بر اینکه مدت است اعداد این شرائط کلاً یا بعضاً مناط انتخاب مأمورین مالیه است مقرون بحقیقت باشد بنا بر مقدمات فوق اولاً نباید منتظر بود نظریاتی که ذیل نوشته میشود در درجه کمال باشد و بر فرض تکمیل آن پس از طی مدارج معینه تا وقتیکه شرط صلاحیت اشخاص مراعات نشود مشکل است نتیجه مطلوب حاصل گردد و حقیقتاً مقصود از این پیشنهاد این است که نقطه مشروعی برای اصلاحات مالیه مملکت که چهار اعلی درجه پریشانی گردیده است

پیدا شده خزانة مملکت از حالت حالبه و رعایا از خود سربهای دور فترت خلاص یابد نظر در قوانین مالیه دوره دوم تقنینیه مجلس شورای ملی دوره دوم مجلس شورای ملی سه فقره قانون مهم راجع بمالیه وضع نموده که بترتیب تاریخ از این قرار است

۱ قانون محاسبات عمومی ۲ - قانون دیوان محاسبات ۳ - قانون تشکیلات مالیاتی مورخه ۱۵ شهر جمادی الثانیه (۲۳ جوزا) ۱۳۲۹ اگر مراجعه بقوانین مذکوره نمائیم خواهیم دید که در قانون محاسبات عمومی ملاحظات لازمه و نکات فنی کاملاً مراعات و موافق اساس عملی وضع شده است از نقطه نظر موافقت با مقتضیات مملکتی هم که من حیث المجموع و منضمناً بتشکیلات مالیه مناسبی ملاحظه شود قابل تقدیر نیست غالب مواد آن فصلاً قابل اجرا است و اگر بعضی مواد قابل اجرا نیست نقص آن راجع بقانون نیست بلکه بواسطه سوء ترتیب تشکیلات مالیه و فقدان بعضی تأسیسات مهمه مثل بودجه مملکتی یا دیوان محاسبات و امثال آنها است بمباراه خری قانون مزبور مشخص اصول مسلمی است که بی رعایت آنها نظم و ترتیب مالیه متصور نیست اگر تشکیلات مالیاتی مناسبی مقرر شود و اداره محاسبات کل که بوظایف آن اشاره خواهد شد به تهیه بودجه موفق گردد تمام مواد این قانون بلا استثناء حتمی الاجراء خواهد بود پس مقتضی است قانون مزبور بقوه قانونی برقرار مانده بلکه اساس تشکیلات و اصلاحات مالیه شود قانون دیوان محاسبات نیز اساساً صحیح و موضوع آن از تأسیسات لابد منه مالیه و تعطیل آن موجب هرج و مرج محاسبات و مفاسد دیگر است بملاوه تشکیل آن دولت را از وجود بعضی هیئت های تقنینیه یا قضائیه که بهیچوجه صلاحیت ندارند مستغنی می نماید تأسیس دیوان محاسبات با شرط صلاحیت اشخاص در کمال لزوم است و اگر یاره جرح و تعدیلات در بعضی مواد آن لازم باشد بهتر است که بعد از مدتی تجربه و عمل باشد که پس از اشتغال بعملیات نواقص آن درک شده و بمجلس شورای ملی از مجاری مقرر در صدد اصلاح بر آید فقط چیزی که قبلاً قابل نظر است کمی حقوق اجراء رئیسه دیوان محاسبات است که در قانون معین شده است با موجود بودن حقوق گزاف سایر ادارات اشخاص کاری کافی حاضر نخواهد بود که با حقوق قلیل در دیوان محاسبات قبول خدمت بنمایند .

امابر قانون ۲۳ جوزا یا اولین نظر اجمالی تنقیدات کلی و اساسی ذیل وارد است

۱- منافات آن با اصول مسئله مالیه و تمرکز اختیاراتی که تفکیک آنها شرط صحت جریان امور مالیه و موجب سهولت و بلکه امکان نظارت و تقشیش است در نقطه واحده و سپردن آن اختیارات بیک نفر خزانة دار فقط در مقابل مسئولیت اخلاقی شخص خزانة دار

۲- مخالفت آن با اغلب مواد قانون محاسبات عمومی و دیوان محاسبات و بلکه با اساس آنها

۳- ابهام و اجمال غالب الفاظ و عبارات آن که قابل تاویلات مختلفه است

۴- فقدان جهات خصوصی که در موقع خود با وجود معایب مذکور مجلس شورای ملی را وادار بتصویب قانون مزبور نموده بملاوه تجربه چهار ساله هم مدلل داشته است که قانون مزبور قابل اجرا یا اقل سهل الاجراء نیست و بر فرض امکان با سهولت اجراء دوام آن از هیچ نقطه نظری مطلوب نیست و نتیجه حاصله اوضاع از هم گسیخته مالیه مملکت است که اگر بخواهیم داخل در تنقید آن بشویم فوق العاده مفصل خواهد بود و چون اکثر خود واقف بمعایب

آن هستند اشاره اکتفا مینمائیم بنا بر مراتب معروضه طرح ذیل را بطرز اصلاح بقانون تشکیلات مالیاتی که از طرف دولت پیشنهاد شده تقدیم میدارد

رئیس - این پیشنهاد میروید بکمیسیون قوانین مالیه - آقای میرزا قاسم خان توضیحی دارند

آقای میرزا قاسم خان - چون بنده این پیشنهاد را حاضر کرده بودم آقای سردار معظم هم یک پیشنهادی حاضر کرده اند میخواستم در اینخصوص عرض بکنم

رئیس - بکمیسیون پیشنهاد میکند و آن مطلب معلوم میشود - حالا دونفر باید بحکم قرعه برای استخراج آراء اعضاء کمیسیون همامین شوند آقای سلیمان میرزا استقراغ نموده و آقای صدرالملك و آقای وقار السلطنه بحکم قرعه برای نظارت استخراج آراء مامین شدند.

رئیس - جلسه آتیه روز یکشنبه ۳ ساعت بغروب مانده ودستور آنهم اولاً مذاکره درباب پروگرام وزراء عظام دوم اخذ رای در جرح و تعدیل نظامنامه داخلی مجلس چون نظامنامه داخلی در بدو دوره دوم بمجله نوشته شد و از روی تجربه نبوده حالا هیئت رئیسه لازم دانسته است بعضی مواد آن تغییر کند و اینمطلب در روز یکشنبه مذاکره میشود اگر آقایان صلاح بدانند و اجازه جرح و تعدیل بدهند يك کمیسیون مامین میشود موادیکه باهم متناقض است رسیدگی بکنند و رفع تناقض آن را بنمایند و بمجلس رایورت دهند بنا بر این دستور جلسه آتیه اول مذاکره درباب پروگرام وزراء و دوم درباب اینکه آیا نظامنامه داخلی جرح و تعدیل شود یا نخواهد شد و اگر تصویب شد کمیسبونی برای اینکار مامین خواهد شد.

محمد هاشم میرزا - اینکه جلسه آتیه را بروز یکشنبه و دستور آنرا پروگرام هیئت وزراء و مذاکره در نظامنامه داخلی مامین فرمودند بنده گمان می کنم چون پروگرام وزراء مفصل است باید بطبع و توزیع شود آقایان نمایندگان نمی توانند افکار خود را برای روز یکشنبه حاضر کنند و همین طور مذاکره در نظامنامه داخلی چون سابقه نداشتیم که بکدام مواد آن ایراد خواهند کرد بنا بر این عقیده ام این است که روز یکشنبه زود است و خوبست جلسه آتیه را بروز شنبه مقرر فرمایند

حاج شیخ اسدالله - بنده برعکس فرمایشات آقای محمد هاشم میرزا تصور می کنم اگر ما بتوانیم جلسه آتیه را بروز شنبه قرار داده و در پروگرام وزراء مذاکره کنیم و به تعطیل مجلس خاتمه بدهیم بهتر است بجهت آنکه بنده حس میکنم که ما هنوز کاملاً داخل کار نشده ایم و شرط داخل در کار شدن اینست که هر چه زودتر پروگرام وزراء را تصویب کنیم و پیشنهادهاتی که لازم است بمجلس بیاورند و شروع بمذاکره آنها بکنیم و ما نمی توانیم متعذر بشویم باینکه دو ماه تأمل کنیم تا درست نظریات خود را درباب پروگرام وزراء حاضر کنیم و این هیچ مطلبی نیست و امشب پروگرام وزراء را طبع و فردا توزیع می کنند بنمایندگان میدهند و تا پس فردا عقیده من اینست که و کلام می توانند ملاحظه کرده و يك رأی اتخاذ نموده و در مجلس رای بدهند لهذا اگر مجلس باینده موافقت کند جلسه آتیه را بروز شنبه منعقد کنند و اگر موافقت نکنند

همان طور که آقای رئیس فرمودند بنده روز یکشنبه را خیلی لازم میدانم چون راجع بنسخ قانون ۲۳ جوزا در اینجا مذاکره شد هر چه زودتر مذاکره شود و خاتمه باینکار بدهم بهتر است

رئیس - گویا مطلب واضح باشد و محتاج بمذاکره زیاد نباشد رای میگیریم آقایانیکه تصویب می کنند جلسه آتیه روز یکشنبه باشد قیام نمایند (هده قلیلی قیام نمودند)

رئیس - تصویب نشد - آقایانی که جلسه آتیه را برای روز ۳ شنبه تصویب میکنند قیام نمایند (اغلب قیام نمودند) پس جلسه آتیه روز سه شنبه خواهد بود.

(مجلس تقریباً نیمساعت قبل از غروب ختم شد)

جاسه ۱۴

صورت مشروح مجلس یوم سه شنبه

پانزدهم شهر ربیع الثانیه ۱۳۲۳

مجلس یکساعت و نیم قبل از غروب در تحت ریاست آقای مؤتمن الملك تشکیل و صورت مجلس روز سه شنبه دهم قرائت شد

رئیس - در صورت مجلس ملاحظاتی هست؟ (اظهاری نشد) (ملاحظاتی هست) صورت مجلس تصویب شد دستور امروز مذاکره در پروگرام آقایان وزراء عظام است - و رای در باب جرح و تعدیل نظامنامه داخلی قبل شروع میشود بمذاکرات راجع به پروگرام اول در کلیات مذاکره میشود بفر از آقای حاجزالمالك کسی در کلیات حرفی دارد (اظهاری نشد)

حاج عزالمالك مذاکره در این پروگرام

بدو سه نقطه نظر ممکن است بشود یکی از نظر تنقید یکی از نظر سکوت و یکی هم ممکن است از نظر اصلاح طلبی یعنی آن احساساتی که شخص میکند نسبت بمندرجات در این پروگرام میخواهد آقایان وزراء را متوجه بنمایند بمطالبی که در پروگرام نوشته شده است اولاً بمقیده بنده لازم است گفته شود که رای در پروگرام وزراء در چه کلیاتش و چه در جزئیاتش که ما رای خواهیم داد وضع قانون نیست یعنی هیئت وزراء روش عملی خود و مطالبی که لازم میدانند در مدت ایندوره مجلس شورای ملی اتخاذ کنند پیشنهاد میکنند مجلس شورای ملی باملاحظات در جزئیات و کلیات آن رای که میدهند در حقیقت آن روش وزراء را تصدیق میکنند دیگر تصویب قانون نمیکند یعنی بمذاکرات که مادر این پروگرام رای دادیم نمیتوان گفت که وزیر هر يك از آن مواد را مستقیماً میتواند بموقع اجرا بگذارد بلکه هر يك از آنها لوازمی لازم دارد که در موقع خود پیشنهاد شود و بعد از اینکه آن لوازم قانونی پیشنهاد شد و تصویب و اجرا میشود این نظر اول بنده بود در کلیات این پروگرام هم دو نظر دارم یکی راجع بمناسبات خارجه که آقایان وزراء در اینجا فقط بنطق اعلیحضرت همایونی اکتفا کرده اند و دیگر نه در مواد و نه در جزئیات و نه در کلیات اظهاری نکرده اند بمقیده بنده آنوقتی که اعلیحضرت همایونی مجلس را افتتاح فرمودند و آن خطابه را فرمودند آن موقع تا حالا خیلی فرق پیدا کرده است یعنی اگر خاطر آقایان باشد خطابه همایونی مخصوصاً این کلمات را شامل بوده (در این

موقعیکه دامنه جنگ اروپا بحدود مملکت ما سرایت کرده) مثلاً تصور میرفت که بحدود مملکت ما يك سرایتی از این جنگ نشود آن نطق را فرمودند و مجلس شورای ملی هم تصدیق نمود حالاهم مجلس از آن نظر خارجه نیست و تصدیق دارد که همان نظر موافق امور سیاسی و یلتیکی صحیح است و نظر همان است که اعلیحضرت فرمودند و مجلس هم بی طرفی ایران را تصدیق کرده است بنده اینجا میخواستم این مسئله را متذکر شوم که با اثر تیبانی که پیش آمده حقیقتاً لازم بود که آقایان وزراء باوقاماتی که برخلاف بی طرف مادر این جنگ اتفاق می افتد و البته نظر دولت و بلکه بحسب عموم ایرانیان متوجه آنهاست آیا يك وسائلی اتخاذ شده است که حقیقتاً ما را از این مخاطران نجات دهد یعنی بیکطوری بشود که حقیقتاً بی طرفی دولت ایران محفوظ باشد بنده زیادتر از این در این موضوع اظهاری نمی کنم فقط بلفظ ساده متذکر میشوم که اگر ما خواسته باشیم همین طور ساکت باشیم حقیقتاً مثل این است که ما هیچ هستیم و قایمی که در این مملکت واقع میشود هیچ است و نمیدانم فقط آقایان وزراء را متذکر میکنم که در این خصوص اقداماتی را که لازم است بکنند عرض دیگر بنده راجع بان تشکر و امتنانی است که آقایان وزراء در تشکیل سومین دوره مجلس شورای ملی اظهار میکنند و من هم تشکر میکنم از اینکه هیئت وزراء موفق شده اند که مجلس را تشکیل کرده و در موقع دیگر ممکن نبود این تشکر خودم را اظهار بکنم ولی باید اظهار تأسف بکنم از اینکه برخلاف قوانین اساسی که میگوید اساس مشروطیت هیچوقت تعطیل بردار نیست و مجلس شورای ملی سه سال تعطیل شده

رئیس - از موضوع خارجه است.

حاج عزالمالك - چون این مسئله در

مقدمه پروگرام وزراء نوشته شده است که دولت بتشکیل مجلس شورای ملی موفق شده است مذاکره در آن جزء کلیات است همین قدر میخواستم عرض کنم که مجلس شورای ملی قانوناً يك قدرت کامله دارد و باید همیشه دارا باشد و نمی بایستی هیچوقت تعطیل شود.

رئیس - این مطلب راجع باین پروگرام نیست موضوع اعلیحضرت است عدل الملك موافق هستید یا مخالف.

عدل الملك توضیحاتی دارم.

رئیس - بفرمایید.

عدل الملك - میخواستم عرض کنم که موضوع

مباحثه طوریکه تشخیص شده است کلیات است و در همان عقیده سیاست خارجهی کابینه و نظریات دولت در مشی یولتیکتی که بی طرفی است بنده تصور میکنم اگر مقصود از این بی طرفی يك کلمه بین المللی است در ایران مصداق و مراعات آن کلمه نشده زیرا که بی طرفی از طرفین باید رعایت شود یعنی همانطور که يك دولت بی طرفی خود را اعلام میکند همانطور باید از آنطرف منظور و مرهی شده و در وضعیت امروز ایران کلمه بی طرف شامل نیست و نمیشود ایران را بی طرف فرض کرد و تصور میکنم تکلمه کابینه که نطق اعلیحضرت شاهنشاهی است و عقیده شان در ضمن اعلان بی طرفی واضح شده است نباید کلمه بی طرفی را عنوان بی طرفی فرض کرد برای اینکه در طرفین بی طرفی وجود ندارد و باید رعایت حال يك